

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Gegužės skaitymai

2013-06-28

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Literatūra

AUTORIUS: Andrius Jakučiūnas

DATA: 2013-06

Gegužės skaitymai

Andrius Jakučiūnas

Vartant gegužės mėnesio kultūrinę spaudą, nesunku pastebėti, kad antraštėse mirga pavardės autorių, jau publikavusių savo kūrybą per pirmus keturis šių metų mėnesius – tai Algimantas Mikuta, Vainius Bakas, Sara Poisson, Gediminas Jankus, Petras Venclovas, Alma Riebždaitė, Jolanta Sereikaitė, Robertas Keturakis, Kęstutis Navakas... Nemažai, tiesa? O juk įtraukus į sąrašą eseistus, kurių publikacijų atidžiai netyrinėjau, tikėtina, jis būtų dar gerokai ilgesnis.

Ką tai reiškia? Kad redakcijos, kai autorius į kurią nors iš jų atsiunčia savo kūrinių, dalijasi tekstais? Ar patys autoriai, sykį išvydę savo kūrinių išspausdintą kultūriniame leidinyje, tiesiog pakvaišta, ir suskanta ruošti siuntinius visoms kitoms redakcijoms? Man sunku spręsti – redakcijų žmonės turbūt geriau žino, kaip yra iš tikrųjų, – ir puiku, kad žino, bet, tiesą sakant, verčiau jie suprastų, kad skaitytojų, trokštančių plėsti akiratį, – t. y. tikrų skaitytojų, – simpatijų šitaip nepelnysi. Net ir puikūs rašytojai, jei jų bus tik keletas, nesukurs jaudinančio literatūros (o drauge – ir pasaulio) įvairovės išpūdžio. Aš jau nekalbu apie tai, kad, sakykim, kokio Gedimino Jankaus kūrinių apskritai nereikia ir net negalima publikuoti, nes tai išvis ne literatūra.

Aktualus išlieka simptomas, kurį jau minėjau ankstesnėje apžvalgoje, – leidiniuose nemažai jaunimo, debiutinių tekstų, kurie anaipol ne visada džiugina įvairiapusiškumu ar yra ne naivūs, tačiau jie yra tas gaivus oras, kurio literatūrai reikia, kad ji neatrodytų pirmyn atgal tampomas lavonas. Tą neblogai iliustruoja „Literatūroje ir mene“ (Nr. 18) publikuojama Marijaus Gailiaus, kurio debiutinė knyga „Šlapias spalis“ pernai pasirodė PK serijoje (o šiam numeryje yra ir Vytauto Varaniaus recenzija jai), kūrinėlis „Sosnovskio barštis puola mūsų“, pasakojantis apie proletariško jaunuolio (šis, įgriuvęs į restoraną, iš pradžių sukelia nuolatinių lankytojų – tariamai rafinuotų laukinio verslo atstovų – nepasitenkinimą) bandymą atkeršyti „už

mergą" kažkokiam rudaminiškiui Andriejui, – bandymą, kuris, herojui nesugebėjus netgi rimtai įtūžti, ar/ir iš baimės, baigiasi prie *samagono* butelio... su tuo pačiu Andriejum.

Tarsi atskira novelė novelėje nuskamba verslo atstovo pasakojimas apie „nuotyki“ Palangoje, neva paaiškinantį, kodėl jis samdąs visokias padugnes: įtartinais atrodąs žmogus, kurį jis įtarė turint piktų kėslų, tąsyk geranoriškai patarė priveržti iš tikrųjų vos besilaikiusius jo brangaus džipo ratlankius – esą tai įrodo, kad tokie žmonės yra sąžiningi. Apskritai autorius mėgsta akcentuoti socialinius motyvus, o šiame tekste netgi išvengia atviro moralizavimo, kurį mėgsta pasitelkti dirbdamas žurnalistu. Šiek tiek nustebino pastanga kiek manieringai sužaišti *heracleum sosnowskyi* (Sosnovskio barštis) ir *Heracles* (Heraklis) sąskambiu, – nepasakyčiau, kad itin sėkminga pastanga, tačiau faktas, kad ji, ta pastanga, apskritai buvo, parodo, jog autorius supranta (arba stengiasi suprasti), ką daro – o to lietuvių prozoje (galiu užtikrint) labai stinga. Gaila tik, kad Marijaus labai nelygi kalba: vos atsipalaiduoja, – ir elegantiškus, sultingus sakinius, žiū, jau keičia negrabios, apipelijusios konstrukcijos, nuo kurių griekši tarp dantų; ir negali paskui patikėt, jog visa tai užrašė to paties autoriaus ranka.

Šalia *svieto* lygintojo Marijaus prozos atsidūrusi Simono Bernoto poezija atrodo pabrėžtinai kukli – tačiau ji turi stuburą; eilėraščiuose itin akcentuojami kelionės, magiško ritualo, aukos motyvai, ačiū Dievui, nesusaistyti su religingumu, morale – atgimstančios *davatkytės* laikais tai įkvepia vilties. Kalbant apie poetinį audinį, visų pirma norisi pastebėti, kad autorius neblogai jaučia vidinį eilėraščio ritmą ir prisilaiko jo diktuojamos logikos, jo meninių priemonių arsenale geriausiai pastebimas aliteracijų žaismas („pritusios pritvinsioj / padangėj perdozavusioj žvaigždžių / pavasariotaka suyra subyra į pumpurus“, – „Venomis teka pavasariai“), daugelis eilėraščių konstruojami asociatyviai, bet esama ir bandymų regzti naratyvą („Menininkas“) – tiesa, turėjusi būti smūginė šio eilėraščio pabaiga vis dėlto nuskamba gana skurdžiai.

Kas iš tikrųjų smūginis – tai Indrės Žymančiūtės debiutas rubrikoje „Debiutas“, – du trumpi, žanriškai neapibrėžti kūrinukai, kuriuos gali vadinti kaip nori: noveletėmis, vaizdeliais, trupinėliais etc. Nesakau, kad ten kažkas tokio – kalbėti apie literatūrinės vertės turbūt dar ankstoka (įtariu, autorė labai jauna), bet aprašomos situacijos vis dėlto iškerta iš kojų: pirmojo vaizdelio herojė – mirusi mergaitė, kuri nesupranta, kodėl visi liūdi, ir stebisi, kodėl ją antrąsyk krikštija – nes, nesuvokdama, kad mirė, mirusiojo pagerbimą painioja su krikštu. Antrojo tekstuko herojė – klasėje besiblaškanti mirusios mokytojos siela...

gn nutraukimas

Turbūt turėčiau kaip nors įvertinti Rūtos Jakutytės prozą („Nedera“) „Šiaurės Atėnuose“ (Nr. 17), – tik kažin, ar tai būtų katutės. Indiferentiškas atsitiktinai išgertuvėse atsidūrusio herojaus santykis su pasauliu ir savimi, – tai tarsi yrimasis „pasroviui“, – nežadina vaizduotės; jo apsisprendimui išeiti iš puotos ir grįžti į savo tuščią būstą trūksta motyvų, nors ryžtingą veiksmą, matyt, būtų galima vertinti kaip gimstantį pasipriešinimą inercijai. Antroje kūrinio dalyje matome herojų bažnyčioje, kur jis jaučiasi priverstas apsimetinėti ir, žinoma, abejoja kitų bažnyčios lankytojų nuoširdumu. Daugiau ne kažin kas ir įvyksta, – na, dar kelionė troleibusu su keliom keistom nakties keleivėm bei nerimu širdyj, ir, žinoma, visa vainikuojantis

pašmoniškas kliedesys (išryškintas kursyvu), turbūt suregztas, kad nereikėtų išmąstyti kokio nors logiško ir suprantamo finalo – t. y. nueita pačiu lengviausiu ir neperspektyviausiu keliu, virstančiu skaitytojui tikra kankyne taip pat ir dėl nuobodaus, gausiomis klišėmis ornamentuoto mokyklos rašinio stiliaus. O juk tikriausiai ketinta nuversti kalnus.

Labai įdomiai šiame „Šiaurės Atėnų“ numeryje greta sugulė Vainiaus Bako ir Rasos Milerytės poezija – tiesa, tas įdomumas aiškiai žaidžia ne Milerytės naudai. Nors abudu poetai neabejotinai priklauso tam pačiam „kenčiančiųjų“ luomui, judviejų pajėgos nėra lygios: net jei – neneigsiu – kartais norisi įgelti Vainiui Bakui už nežmonišką rimtumą, už tekstų, kuriuose aprašoma, kaip jam sekasi arba nesiseka eiliuoti, beprasmiškumą (o juk tai pagrindinė Vainiaus poezijos tema!), pagaliau dėl to, kad kartais kai kurios eilutės atrodo atėjusios iš visai kito poeto kūrybos konteksto (to nereikėtų painioti su kaltinimais plagiatu, kurių Vainius irgi yra sulaukęs), nekyla nė menkiausių abejonių dėl jo sugebėjimo lengvai, sklandžiai rimuoti, dėl poetinių formų išmanymo ir apskritai dėl talento; jei tik skaitytojui pavyksta vidujai susitaikyti su patetika ir prisijaukinti kiek senamadiškas manieras, nebeįmanoma darosi išverti ir tuščias apukas (kurias Vainius priverstas daryti, nes, kaip minėjau, susidaro išpūdis, jog jis neretai rašo vien dėl rašymo, tam, kad kažkas taptų parašyta), įskaičiuojant dar prielaidą, kad poeto rimtybė kartais paradoksaliai suveiks kaip linksminantieji: „Štai kodėl negesinki, lai būna / ne tikrovės, tik pseudodaugiau – / tos ugnies, kur pasiglemžia kūną. / Štai toks raportas. Ryšį baigiau. “

Deja, Milerytė tokių ryškių prigimtinių gebėjimų neturi, todėl priversta rezultatai išvargti – bet neatsisako (ir gerai, kad neatsisako) įgeidžio parašyti klasikinį sonetą („Sausis“). Tačiau jeigu Rasai sukandus dantis vis dėlto pavyksta įveikti formą, turinys vis viena nepasiduoda: banalybė tekstuose atrodo tokia tiršta ir slegianti, kad ją netgi atsargiai norisi laikyti autorės pozicija, tačiau būtent dėl to paties to neįmanoma padaryti. Mažiausia, ką galima Rasos tekstams prikišti, yra tai, kad juos įmanoma gretinti su Gražinos Cieškaitės eilėraščiais, – tai savaime daug ką pasako.

Na, o štai dvi žinomos menotyrininkės (Aistė Paulina Virbickaitė ir Jurgita Ludavičienė) nieko nesako – apsirengusios A. Andriuškevičiaus megztiniais jos stypso „Literatūros ir meno“ (Nr. 19) viršelyje (A. Kisaruskaitės nuotrauka) ir kažkuo labai stebisi. Galbūt jas taip glumina užmiršto poeto Antano Janonio eilės su įvadiniu tekstu, kuris taip ir vadinasi („Užmirštas poetas – Antanas Janonis“, aut. Ginas Žeimys), o gal yra paveiktos neseniai pirmąją poezijos knygą „Povų ežeras“ išleidusio ir už ją apdovanoto Z. Gėlės premija E. Noreikos publikacijos. Tiesa, šitaip sutrikdyti pastaroji vargu ar būtų galėjusi – Ernestas yra beapleidžias tą jaunatvišką erdvę, kurioje, anot T. Taškausko („Vienišo povo pasaulis“, „Šiaurės Atėnai“, Nr. 17), jo žaista „žodžiais ir įvaizdžiais, siekiant šokiruoti ir padaryti estetinį efektą“, – žaista, ne visada teisingai dozuojant veiksmus ir poveikio priemones, todėl vietoj trokštamų liaupsų kartais sulaukiant priekaištų dėl eilėraščių painumo, nesuprantamumo ir „metaforų mėsmalės“. Ši publikacija rami ir vientisa, joje estetinis efektas formuojamas ne perkraunant tekstą įvaizdžiais, bet atsargiai vis liečiant svarbiausius teksto nervus. Kas turbūt irgi svarbu – autoriui pavyksta žaidimas žodžiais.

gn nutraukimas

Kad ryžtumeis atsiversti debutantės Agnės Vasiliauskaitės kūrinį, reikėtų praleisti

pristatymą, kuriame autorė teigia jos gyvenime šmėžuojant „bliuzo dvasią“ bei „magiškąją realizmą“ – tai būtų lyg ir užuomina, kad nieko pakenčiamo tikėtis negalima, o taip nėra. Tekstas – tarytum apie devyniasdešimt devynerių tuoj sulauksiantį, tačiau žmonos nesusiradusį, vaikų nesusilaukusį žmogų, – apie miesteliūkštį, kuriame nesama šviesos ir į kurį „niekuomet neužklydo jokia žmona“. Asmenį ir miestelį išskiriu tik dėl to, kad vaizdžiau parodyčiau, jog autorė žaidžia tai brėždama, tai trindama tarp jų trapią ribą – nes miestelis, suprantama, tėra asmens alegorija. Būtent šis žaidimas ir sukuria kūrinukui tam tikrą vertę, nes stilius – neišskirtinis, užmojis irgi, sakyčiau, ne iš titaniškųjų. Bet juk viskam savas laikas, ar ne?

„Šiaurės Atėnuose“ (Nr. 18) aptinkame tikrą odę laikinajai sostinei – Mariaus Plečkaičio „Kaip mes tapom vienas kito dalimi“. Kadangi laikaisi nuostatos čia neaptarinėti eseistikos, daugiau dėmesio tam tekstui neskirsiu, bet jį perskaityti būtina, – kaip ir Vyto Dekšnio verstą Miloszo Biedrzyckio (MLB) poeziją. Užtat galima ilgėliau stabtelėti prie Saros Poisson teksto „Kailiukas“ – vieno didžiulio kalbėjimo *spąsto*, kuriame turinys atsiranda tarsi netyčia, autorei nepatikėjus, kad yra taip, kaip yra, ir įrodžius, – o taip Saros apsakymuose būna visad, – kad yra kitaip. Galima tą kalbėjimo gudragalvystę ir kiek perdėtą filosofškumą smerkti (ir tai turėtų racijos, nes tirštame tekste galimai pasimeta tai, dėl ko jis atsirado), bet reikia sutikti, kad nežmoniškai originalus ir be galo netiesioginis žvilgsnis į realybę, dargi pateikus ją kaip kažką, kuo įsitikinama nuolatos kvestionuojant ir klausiant, užburia. Šio teksto logika – ne išimtis: „laukimąsi“ (t. y. naujo augintinio laukimą) patirianti protagonistė nepriklaudžia katės, nes tai, – akivaizdi nuoroda į kai kuriose Afrikos bei Azijos šalyse vis dar gajų požiūrį, – ne vyriškos lyties padaras; vyriškosios lyties katės (t. y. katino) ji pageidautų, nes kastravimo procedūra ne tokia sudėtinga ir ne tokia iliustratyvi kaip sterilizavimas. Žavėjusis kakaviniu katės kailiu – ir kūrusi jį kaip tai, ko visoms trūksta, ką reikia / norima pasidalyti, – herojė konstatuoja, kad jos pačios kailiukas, kurį ji bandžiusi „pavadinti meile, pasirodė apgailėtinais nykus, susitaršęs, aptriušęs“.

Prozos publikacija „Nemune“ (Nr.18) – viena blogiausių nuo tų laikų, kai savaitraštyje buvo publikuojama Gedimino Jankaus pjesė „Kybartų aktai“, ir tame nieko nėra nuostabaus, nes tai – to paties Gedimino Jankaus apsakymai. Apie kokius nors techninius šių kūrinių parametrus kalbėti, suprantama, nėra ko, nes tai, kaip minėjau, tikra grafomanija, tačiau svaigūs minties viražai išpūdį daro. Ypač sukrečia pirmasis apsakymas – „Eustachijus“. Archyvinėje kontorėlėje dirbęs vyras myli klasikinę muziką, be perstojo jos klauso ir ją niūniuoja, o vieną dieną suvokia, kad „žodinis bendravimas niekam tikęs, kad visa grožinė literatūra ir apskritai kalbinė kūryba – tik blyškus tikrovės atspindys, melas (...)“. Kai valdžia (popmuzikos mėgėjų naudai) imasi represijų prieš klasikinę muziką, Eustachijus protestuodamas dainuoja prie įvairių institucijų. Galop Eustachijus nubaudžiamas – jo ausys užpilamos lydytu vašku. Nepaisydamas kurtumo, finale Eustachijus diriguoja dangiškam orkestrui, jam pritardamas sugurma žaibas... Kito (poetiškesnio) apsakymo herojus – malūnininko pameistris, plėšikų apiplėštas ir nužudytas, pakastas prie tako. Bevardis balsas teigia stebįs gražią, mažą malūnininkę, dainuojąs jai savo sukurtas dainas, tačiau ji negirdinti. Vėliau balsas sakosi esąs kantrus, ir pažada laukti...

O štai Algimanto Mikutos publikacija – viena įdomesnių pastarojo laiko publikacijų šiame savaitraštyje, – ir ji gerokai išpūdingesnė už tą, kurią turėjome garbės skaityti metų pradžios „Metuose“. Nors autorius ir lieka ištikimas tiems patiems gyvenimo kaip kelionės, miesto (ir viso gyvenimo) kaip turgaus, karjeros – kaip lenktynių

įvaizdžiams (autorius požiūrį neblogai išreiškia ir švelniai priekaištingas poeto laiškutis, kurį gavau, klaidingai parašęs, neva Mikuta tapęs Gedimino kryžiaus kavaliarium – poetas skubėjo man, klydusiajam, pranešti, kad iš tiesų tai buvęs Gedimino medalis), niekur nedingsta nei didaktiškumas, nei polinkis į stereotipines alegorijas, šįsyk poeto talentas gan ženkliai pirmauja prieš pamokslautojo talentą: „Gyvatiškai painūs / tie raštai uolienu, / kuriais surakinta / ne vien kas negyva / visi, pasislėpę / po juoda velėna, / yra sumegzti / į vieningą motyvą“ („Klaidusis klodas“).

Šią savaitę pasirodo ir LRS oficiozas mėnraštis „Metai“. Jį pradeda smagus (ir perdėtu rūpesčiu dėl supuvusio pasaulio neužnuodytas) H. Kunčiaus tekstas apie spausdinimo mašinėlių erą ir tai, kas atsitiko, ant mūsų stalų nušvitus kompiuteriams (labiau apie pirmą negu apie antrą – tai laikytina sentimentaliu pasakojimu).

Bene didžiausia mėnraščio publikacija – Kęstučio Lenkšo apysaka „Benamė. Obelis, ištverusi žaibus“, – pasakojanti apie neįgaliosios (vaikystės cerebrinis paralyžius) Živilės, kuria begėdiškai pasinaudojo „verslininkė“ Jonė ir kurią narkomanas sūnus Šarūnas pavertė bename, išgyvenimus, būtų visai paskaitoma, jei autorius būtų nesistengęs papasakoti visko: smulkmeniškame tekste apstu nereikalingų detalių ir nenutašytų kampų, – jau nekalbant apie banalius įvaizdžius ir stereotipines situacijas. Negana to, kūrinyje, kuris baigiasi *happyendu* (neįgaliųjų išnaudotoja Jonė miršta, Živilė ruošiasi išdundėti pas narkotikus metusį sūnų į Vokietiją ir t. t.), visai nėra įtampos, schematiški dialogai, charakteriai – statiški, neišplėtotas vidinis herojų pasaulis, ateitis patikima likimui ir *deus ex machina*, o įvaizdis, apibendrinantis ir tariamai įprasminantis Živilės gyvenimą – žaibo trenkta, tačiau neįveikta obelis, – toks „dvasingas“, kad tampa beveik vulgarus. *Lapsus calami* (i. e. rašiklio paslydimu) laikytinas autoriaus sprendimas suteikti nuskurdusiai herojei elektrinį vežimėlį (t. y. daiktą, kuris kainuoja tikrai daugiau negu butas mažame miestelyje), na, o ką jis stengėsi pasakyti nurodydamas, kad Živilė (su drauge Elena) nurausta vos prabilusios apie kunigą Jurgį, tai jau tikra paslaptis, – nes nieko, ką tas nuoraudis galėtų liudyti ar slėpti, neįvyksta (arba autorius apie tai nepasako). Gaila...

Aišku, tai, kad klaidų daro mažai žinomas prozininkas, galbūt ir nestebina (tikėtina, jog būtent dėl to jis ir mažai žinomas), tačiau faktas, kad metai iš metų vis keistėja kauniško prozininko Petro Venclovo rašiniai, verčia suklusti. Savo apsakymo („1863-iejai. Ilgesys“) veiksmui plėtoti rašytojas renkasi istorinį foną (kaip galima suprasti ir pagal pavadinimą, tai 1863-ųjų metų sukilimas), tik jam rūpi ne realūs faktai, o metafizika: į Mamerto Gedgaudo sukilėlių būrį, kuris tuo metu glaudžiasi Krakių miškuose, išprašo liesas, barzdotas vyriškis, vadinantis save „Žmogaus sūnum“ – stačiai pats Jėzus. „Žmogaus sūnus“ puikiai gydo ligonius, kone iš numirusių prikėlinėja, vėliau – pradeda regėti spindinčių rūmų haliucinacijas, jam regisi, kad būrys bus išduotas... Aišku, netrukus atsiranda išdavikas Judašius, sukilėlių būrys apsupamas, Žmogaus sūnus – pakiriamas (nors reikalauja būti nukryžiuotas). Nežinau, gal kam ir patiks toks žiūros kampas, bet, – sutikime, – sprendimas yra keistas, ir aš vis dėlto abejoju, ar kas nors įvertins rašytojo pastangas taip, kaip jis pats (turbūt) norėtų. Bet šis Venclovo tekstas vis tiek neabejotinai geresnis ir įdomesnis už, regis, sausio mėnesį „Literatūroje ir mene“ spausdintą alegoriją.

Marytės Kontrimaitės tradiciniame apsakyme „Piktoji ugnis“ taip pat figūruoja kartuvių motyvas – jo pabaigoje paaiškėja, kad pasikorė uošviją padegęs pasakotojos svainis Edvardas, – alkoholikas, papratęs spiritu stiprintis dar tremtyje Sibire, dėl ko Albinai (toks sesers vardas) tenka konstatuoti: „Tai Sibiras, kaip koks prakeiksmas, pasivijo mus ir Lietuvoje...“ Regis, būtent Sibiras ir yra pagrindinis šio apsakymo

herojus, – pragaištinga lemtis, atsakinga už sudaužytus visų herojų likimus. Tai tekstas, parodantis, kad siekiant sukurti įtaigų kūrinį, nebūtina griebtis bibliinių siužetų – jei žinai, ko nori, ir turi trupinėli literatūrinės išmonės, pasaulio sudėtingybę pavyks išreikšti labai paprastomis priemonėmis. Toks būtų pagyrimas autorei, o papriekaištauti galiu nebent dėl to, kad nepasivarginta sukurti intrigos, kuri tikrai būtų pravertusi atskleidžiant tikrąjį gaisro kaltininką, nes esamas sprendimas (atsitiktinai sutikta buvusio vyro brolienė Albinai atskleidžia jos vyrą žinojus, kad tai padarė Edvardas) neįtikina.

Dainius Dirgėla mėnraštyje publikuoja penkiasdešimt penkis haiku – atvirai kalbant, nė nežinau, ką apie juos pasakyt: haiku pasaulėlis visada miglotas, ne japonų kalba parašytiems haiku apskritai nėra kriterijų. Turbūt gerai, kad autorius preciziškai nesilaiko žanro taisyklių – tarkim, nebūtinai išlaiko skiemenų ar eilučių skaičių (nors gamtos vaizdas ir metų laikas beveik visada yra). Kai kurie iš tų vadinamųjų haiku labiau primena aforizmus („kuo labiau žinai / tuo labiau tylėjimas / auksas“ – 40), dauguma kitų – ironiški, šmaikštūs, netgi satyriški („valentino diena / priedai prie žodžio myliu / kainuoja mažiau“ – 43), dar vienuose, žiūrėk, prasimuša ir koks tramdomas (ir todėl kone nematomas) sentimentas.

Nepanašią, bet irgi gana nišinę poziciją užima Romo Daugirdo savitai vadinami kūrinėliai – poesizmai („Dulkių pripumpuotos lėlės“), kuriuos kyla pagunda sugretint su vaizdiškais Petro Rakštiko rašiniais. Ryškiais, kartais netgi, manykim, akinančiais potėpiais tapomi (sakau neatsitiktinai – Daugirdo, kaip ir aukščiau minėto P. Rakštiko, kūryba labai vizuali) tekstai švyti tarsi paveikslai, – paveikslai, kokių niekas lietuvių literatūroje daugiau nerašo, tik jis, Romas Daugirdas (kaip neoficialiai pasakytų viena literatūros kritikė – „senas pankas“).

Vis dėlto jeigu jau kalbame apie vizualumą tekstuose (o ir paveikslų tekstiškumą), negalime nepaminėti šios srities čempiono Gvido Latako (beje, diplomuoto menininko), jo eilėraščių pluoštas publikuojamas „Literatūroje ir mene“ (Nr.20). „Mano eilėraščiai, kaip ir mano paveikslai, skirti būti tarp žmonių, skaitymui prie kavos ar vyno taurės. Tai nėra grynoji lyrika, daugiau vaizdų pasakojimas, aprašymas. Išlieku dailininku ir poeziją rašydamas, tarsi portretą tapau eilėraščių“, – yra sakęs interviu poetas. Dera pastebėt, jog primityvistu žvilgsniu po pasaulį besidairančio poeto kūrinuose galima aptikti ne tik religinių, mitologinių simbolių, istorinių nuorodų; išnyra ir viena kita primiršta asmenybė – sakykim, bohemiškasis pamokslautojas Justis Mikutis (jeigu čia tas pats). O jau ko lyg vežimu vežk – tai tam tikro stiliaus ir žiūros manierizmo, turinčio pretenziją būti suvoktam kaip „nuoširdus kaimietiškas“.

Beje, į nuoširdumą pretenduoja ir Almos Rieždaitės tekstas „Kaip aš tapau rašytoja“. Jis prasideda kaip novelė – kambarių tvarkymą mėgstanti protagonistė kone tobulai išblizgina butą, tai nepatinka namo grįžusiam tėvui, ir anas užpuola ją, paskui – ir ją ginančią motiną. Kadangi, anot autorės, „tądien turėjo būti pralietas kraujas“, jis ir tapo pralietas – tik ne protagonistės ar jos motinos, o paties tėvo – šis prasiduria kiaušą į vinį palubėj. Būtų gerai, kad šioje vietoje tekstas ir baigtųsi, bet ne – autorė pradeda gausiai postringauti apie šį bei tą, atsiranda sudaužyto švirškšto motyvas (aiškiai priderintas prie vinies motyvo – bet tai jau negelbsti ištęsto kūrinio), o pabaigoje netgi mušamasi į krūtinę prisipažįstant, neva ši kaip ir kitos istorijos yra sugalvota (vadinasi, rašytojystė apibrėžiama kaip sugėbėjimas „sugalvoti istoriją“...) Štai kodėl, baigęs skaityti, nesupranti, ką tas tekstas reiškia ir kodėl reikėjo jį parašyti taip, lyg tai būtų atsakymas į anketos klausimą.

Vis dėlto Almos tekstas tarsi nutiesia tiltą Povilo Šklėriaus eilėraščių link („Šiaurės

Atėnai", Nr. 19), kurių jau pirmose eilutėse padvelkia socialinio dugno rūstis (matyt, autoriui nelaimėlis ar bastūnas atrodo gerokai labiau poezijos personažas negu neišskirtinę poziciją visuomenės klasifikacijoje užimantis „paprastas“ pilietis): „motinai mirus, tėvas jį išvijo, / jis vergavo / už duoną ir vandenį“ („Gabrielius“) arba „savo nelaimei, išsimylėjo / daug jaunesnę, / nesusitupėjusią, nebrandžią asmenybę“ („Gilmoras“). Tekstams (kurių iš viso – trys) būdingas stiprus naratyvas, tarytum ir bandoma juos efektingai užbaigti, – tačiau to, ką galėtume vadinti „smūgine pabaiga“, nerasime (šiuo konkrečiu atveju tai trūkumas). Beje, nuoširdžiai nesuprantu, kodėl greta pirmųjų dviejų reikėjo publikuoti naivoką ir aiškiai nelygiavertį eilėrašį „Sesilis“. Nejaugi dėl patogaus trumpumo?

Padarė išpūdį tame pačiame „Šiaurės Atėnų“ numeryje publikuojamas Dariaus Girčio apsakymas „Penki eurai“, – ypač jo pagrindinis veikėjas. Žaliai apsitaisęs (matyt, todėl žaliai, kad vėliau atsirastų galimybė palyginti su žiogu) žemaūgis viešbučio valytojas, namuose auginąs iš viešbučio išmestus augalus ir vėliau panyrąs į narkotinę haliucinaciją drauge su moterim, kuriai kitados davė penkis eurus (tuo apsakymas prasidėjo), yra labai netradicinis. Pažymėtina, kad finale nuo penkių eurų banknoto švampiamas *koksas*, – autorius nepaliekia nesurištų literatūrinių mazgų. Be abejo, šiam tekstui nebūtų sunku pažerti ir priekaištų (tarkim, ne viskas yra pateisinta: aš nepajėgiau suvokti, kodėl Jozefas sustabdo staiga pradėjusio mušti laikrodžio švytuoklę), tačiau žinodamas, kiek nedaug autorių Lietuvoje rašo prozą, kurios nesinori mesti po pirmųjų eilučių, susilaikysiu.

Kiek netikėtai taip pat vien teigiamas emocijas sukėlė Loretos Jastramskienės apsakymas „Skraidantys naktį“ („Nemunas“, Nr.19), pasakojantis apie Marijos von Bachstein, – aristokratės ir nevykusios dramaturgės, besipiktinančios, kad paprasti sostinės priemiesčių parijai lengvai išgarsėja, o ji, kilmingos giminės palikuonė, lieka nežinoma, bandymą žudyti – tiksliau, apie tai, kaip tas bandymas nepavyksta, jai susidūrus su aukštuomenės nejautrumu (užklydusi aristokratų, – šie ją, prietemoje apsikabinusią akmenį, palaiko valstietė, – pora), ir susižavėjus „skraidančiomis šviesomis“ – t. y. paprasčiausiais kaimo mėšlo vabalais.

Bėda tik, kad perskaičius Jastramskienės novelę, labai nejauku būti atsivertus Sigitо Birgelio publikaciją, kurios centre galbūt visiškai atsitiktinai (ir – visai be reikalo, nes tai tikrai ne stipriausias tekstas) atsiduria eilėraštis „Smolensko beržas“, akivaizdžiai inspiruotas lėktuvo, kuriuo skrido ir Lenkijos prezidentas Lechas Kaczyński, sudužimo anais metais, – stengiesi galvoti apie neteisingąją lemtį („parodyk man pirmą laimingą nusileidimo aikštelę / ir susitaikymą tarp žmonių“, – rašo poetas), tačiau akyse – (vis tiek) šūdvalalis. O juk dauguma tekstų – apie išsakymą, išsisakymą, todėl natūraliai svarbiausiu žymeniu tampa žodis ar spaudos ženklas – raidė. („buvo jis pas mane / kalbėjomės / lyg du ugnikalniai / tylėjom / prieš tylos erupciją“ – „Žodis“). Eilėraščiai „Šišara“, „Ožkiniai linų mėlynų“ sudaro tarytum atskirą, jotvingiškiems pasaulėvaizdžiams skirtą bloką.

Linos Girskytės amžių turbūt atitinkantis tekstas „Švilpikas“ apie gražiosios Melisos gyvenimą („Literatūra ir menas“, Nr.21) labai smarkiai atsiduoda rašinėlių laisva tema banalokais standartais, – kyla netgi įtarimas, kad čia gali būti prikišusi nagus supratimo apie literatūrą nebūtinai turinti mokytoja. Suaugusi ir į saulę išsistiebusi Melisa žūva (yra nukerpama), – matyt, autorė nedvejodama taip parašė, nes tokį žino esant kultūrinio augalo gyvasties ciklą. Tik ar novelėje viskas turi būti kaip gyvenime? Aišku, nutuokiant, kad autorė dar labai jauna, galima daug ką atleisti – tik vargu, ar galima pro pirštus žiūrėti į tai, kad nebandoma ieškoti savo stiliaus, nematyt nė

ženklą, liudijančio apie savo (ne tėtės, ne mokytojos) pasaulio steigtį – o tai didelė kūrėjo problema. Klaidoms ir netolygumams įveikti laiko visada atsiranda, – o pasauliui reikia steigti čia ir dabar, nes bet kada vėliau gali būti per vėlu.

Su šiuo apsakymu gretintinas Gabrielės Klimaitės tekstas „Šiaurės Atėnuose“ (Nr.20). Tik tiek, kad Lina bent formaliai kuria panašią į apsakymo struktūrą, o Gabrielei kokios nors struktūros, atrodo, išvis nerūpi. Bene pusę teksto sudaro kažkokių žmonių (autorė nesiteikia jų pristatyti) atsakymai į „žmogaus su akiniais“ užduotą klausimą, kas jiems esąs Dievas. Pamažu paaiškėja, kad tai mokyklėlė pasiruošusiems priimti santuokos sakramentą, – taigi rimtai tikinčių ne tiek ir daug. Aprašoma vangė diskusija su dėstytoju, paskui – protagonistės pokalbis su sužadėtiniu einant namo. Žinoma, šnekamos visiškos banalybės. Tekstas baigiasi irgi banaliai (nors autorė, manau, tiki užbaigusi šmaikščiai) – pora pamato didelį kiškį, ir herojė jo pasirodymą suvokia kaip minties, jog Dievas turi humoro jausmą, – taigi tam tikra prasme ir paties Dievo buvimo, – patvirtinimą. Neišleidžiant iš akių fakto, kad visa tai parašyta, švelniai kalbant, ne ypač išradingu stilium, tenka konstatuoti, jog tai vienas nykiausių mėnesio tekstų, – o kaip viltingai ir jaudinamai jis vadinasi! („Pavasaris“)

Anos publikacijos dulkes tikrai padeda nuplauti įkvepianti G. Kuktos poezijos publikacija. Įsidėmėtina, kad retai publikuojąs poetas yra autoritetas savo kartos kūrėjams, ne vienas jų nurodo Kuktą kaip „mėgstamą“ ar net „mėgstamiausią“. Labai taikliai apie šią publikaciją ir apskritai apie šį poetą bus pasakęs Emilis Milkevičius („bus pasakęs“ dar ir ta prasme, kad šis teiginys, tikėtina, kokio nors forma bus pakartotas jo paties būsimoje apžvalgoje „Šiaurės Atėnuose“): „G. Kuktos eilėse perteikta ir pagauta poetinės patirties apstybė; tai šventas pasaulis, kurio slapta gyvastis veržiasi pro visur – nereikalingos grumtynės su kalba ir savitvarda, nereikalingos paieškos, nes ko turėjo būti ieškoma, jau yra surasta – pirmieji žodžiai pasakyti, ir pasaulis reaguoja atsiverdamas, – visur aplink jo „šurpo pradžia“.“

gn nutraukimas

Savaitraštis „Nemunas“ (Nr.20) šią savaitę publikuoja tekstų, kuriuos grožine proza galima laikyti su tam tikrom išlygom. Jolanta Sereikaitė savo esė „Tamsos poezija“ *davatkiškai* smerkia šiuolaikines technologijas, darydama prielaidą, kad „sunku įsivaizduoti, jog Williamas Shakespeare’as, Alighieris Dante, senovės kinų poetai, Federico Garcia Lorca (...), galėtų gimti tik mąstant apie tai, kas parašyta *delfyje*, tavo *Facebooke* ar elektroniniame pašte, galvojant apie interneto ir telefono sąskaitas, biurokratinius labirintus, mokesčių deklaravimą, kasdien plaunant smegenis tuntais žinučių“. Mane, kaip technologijų vartotoją ir garbintoją, jis didžiai papiktino: argi tai nėra temos, kurias nukvakusioms (nušvitusioms) kūmutėms pritiktų gvildinti pasibaigus jogos užsiėmimui ar žalio maisto lesimo pertraukėlės metu?

Savaitraščio redaktoriaus V. Rudžiansko šmaikštus tekstas „Gulbių ežeras“ eksploatuoja labai mūsų neįprastą pasakojimo stiliškumą – drįsčiau teigti, ji šiek tiek primena J. Melniko stiliškumą, tačiau Melnikas filosofiškesnis, o Rudžianskas tik linksminasi, prisimindamas sovietinio gyvenimo absurdiškumą. Jei toks tekstas būtų pasirodęs sovietmečio pabaigoje, jis būtų buvęs aktualus ir net rezistentiškas (nors galvos neguldysčiau), dabar gi – tik juokingas, bet juk komizmas – taip pat didelė vertybė.

Bjaurus pasityčiojimas iš literatūros ir iš gero skonio (nors geras skonis – reliatyvi

katgorija, kartais) yra Vyto Drunio apsakymas „Pasmerktasis“ („Literatūra ir menas“, Nr. 22). Lėkšta, prėska kalba (o juk kūriny s labai smarkiai redaguotas, kad jį būtų apskritai įmanoma spausdinti) parašytas tekstas pasakoja apie alkoholiką, kurio neišsižada žmona su dukrele – jos lanko jį ligoninėje, rūpinasi juo ir, kaip galima suprasti, jų dėka ligonis pradeda gyvenimą iš naujo. Tačiau čia ir vėl nelaimė – kartą naktį, išgirdęs dukros kuždėjimą, jis užžiebia žiebtuvėlį, ir visas jo naujai įgytas gyvenimas nueina šuniui ant uodegos – sprogimas (būta dujų nuotėkio) nusineša žmonos su dukrele gyvybes. Apsakymo pabaigoje protą pametęs ir Dievo gailestingumu nebetikintis herojus nusižudo kunigo akivaizdoje.

Paskutinis gegužės skaitinys – „Nemuno“ 21-asis numeris. Jame – tikrai išpūdinga Kęstučio Navako publikacija („Dvylika“), kuriai, tiesą sakant, nelabai ką yra ir prikišti. Net kartais perdėtas (tyčia perdedamas) Kęstučio manieringumas šičia dozuojamas itin saikingai, – vietoj jo paliekamas grynų egzistencijos rūbas (i.e. nuogumas) – „drabužiai, kad nebūčiau nuogas šarvai / kad nebūčiau mirtingas“ („devintas“). Galvoju, gal ir gerai, kad ši publikacija – mėnesio paskutinė, antraip būčiau jautęs pareigą kuo daugiau apie ją pasakyti, o dabar tekstams teks byloti patiems už save (ir jie žinos, kaip tai padaryti) – aš, deja, viršijau visus spaudos ženklų limitus. Metas baigti!

Pačiai pabaigai, kaip įprasta, autorinis posmelis. Šįsyk tai – Roberto Keturakio, jo tekstus ne piktavališkai pražiūriu jau antrąsyk, eilutės, kurias nuoširdžiai skiriu rašytojams, dėl nesuprantamų priežasčių nuoširdžiai (!!!) įsitikinusiems, kad jie nėra vieni iš daugelio: „todėl lyg pasimetęs vaikas / vis kartosiu – // kodėl taip skauda širdį / bet nepravirkstu / dėl apgailėtino žmogaus / tuštybės grožio.“ Na, o tiems, kurie neblogai jaučia mūsų pasaulio dydį ir savo vietą jame, tenebūna ramybės su aukščiau minėtuoju Kęstučiu Navaku („pirmas“): „nėra pro ką pažvelgti visur iš kitos / pusės įkišti raktai: ašmenimis į / vyzdį.“

Malonaus skaitymo ir vaisingo rašymo!